

Dr. Betül ÇOTUKSÖKEN

e-posta: betulcotuksoken@maltepe.edu.tr

Maltepe Üniversitesi İnsan ve Toplum
Bilimleri Fakültesi Felsefe Bölümü.

ANTROPONTOLOJİK AÇIDAN GENÇLİK

“

Sokrates bilginin genç olduğunu, bilginin peşinde koşanların da her zaman genç kalacağını biliyordu ”

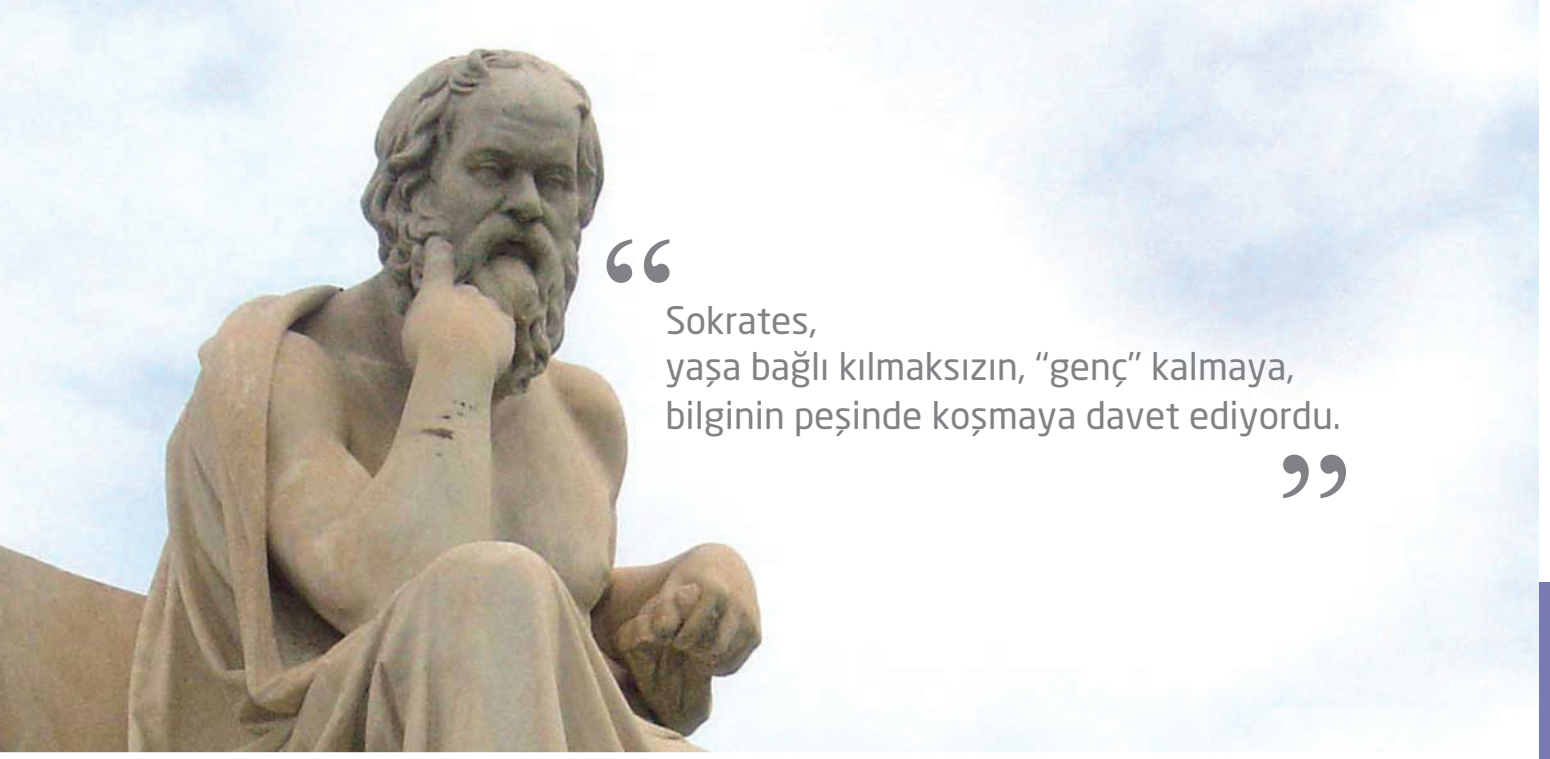
”

Antropontoloji ya da insan-varlıkbilgisi felsefi yöne-
limde yeni bir açılım, yeni bir boyut, başka bir deyişle
genç bir felsefe disiplini ve genç bir felsefi yönelim.
En deneyimli düşünme, bilme ve eyleme/yaşama yolu ola-
rak felsefe, insana ilişkin keşif yolculuğunu sürdürmekten
vazgeçmediği zaman, gençliğini de koruyor. Bu koruma as-
lında yeni düşünceler geliştirme gücünü kendinde taşıyan
her varolan için söz konusudur denebilir. Ayrıca, bilginin
başka bir deyişle, nesnesiyle olan bağına hiç yitirmeyen,
nesnesini gözden kaçırmayan, nesnesine ilişkin yönelimi-
ni hep diri, canlı tutan bilginin eskimeyeceği de, hep genç
kalacağı da açık. Öyleyse buradan yola çıkarak daha şim-
diden bilginin her zaman genç kalan bir bağlam olduğunu
ileri sürebiliriz.

Genç kalan, diri kalan, gücünü, cesaretini hep önde tutan, sürekli olarak insan-dünya-bilgi ilişkilerinin kendisine yönelen ve bu yönelişini başka bilgi bağlamlarıyla da sürekli olarak ilişkili kılan, onların da diriliğinden, güncelliğinden katkılanan felsefe ve onun genç bir dalı olarak insan-varlıkbilgisi ya da antropontoloji, her biri bireyliğinde farklı bir biçimde “kendisi” olmakla birlikte insanı, “arada olan bir varlık” olarak belirliyor; hatta insan da içinde olmak üzere, hiçbir varolanın, diğerinden, ötekenden yalıtılamayacağını temel bir düşünme ilkesi olarak gündeminde saklı tutuyor.

Her varolana özellikle canlılara yüklenen bir niteleme sıfatı olarak “genç” ve bu varolma dönemini anlatmak üzere işlevsel kılınan “gençlik” sözcüğü/terimi, diğerleri gibi arada olana işaret ediyor. Daha belirgin deyişlerle, insan ya da insana yönelik düşünsel-dilsel anlatımların sıklıkla kullanıldığı diğer varolanlar da söz konusu olduğunda yine arada olana, “çocukluk”la, “olgunluk”, hatta belki söylemesi biraz zor olmakla birlikte, “yaşlılık” arasındaki bir döneme, çağa göndermede bulunuyor. “Genç insan”, “genç bakış açısı”, “genç görüş”, “genç ağaç”, “genç devlet”, “genç Cumhuriyet”;¹

“

Sokrates,
yaşa bağı kılmaksızın, “genç” kalmaya,
bilginin peşinde koşmaya davet ediyordu.

”

“gençlik dönemi”, “gençlik yılları”, “gençlik merkezi”, “gençlik koşusu”, “gençlik diyalogları”;²... sözü uzatmak olanaklı. İnsanın; kişiden kişiye değişmekle birlikte, çocukluğuyla, olgunluğu, yaşlılığı arasındaki bir dönem ya da çağ olarak gençlik, özellikle yapmak istediğim belirlemelerin ışığında, sürekli olarak yeni ve yenilikle, canlı ve canlılıkla, diri ve dirilikle, cesur olma ve cesaretle, girişim ve girişimci olmayla, atılım ve atılımcı olmayla, arama ve arayışla, isteme ve isteme gücü ve iradesiyle birlikte giden bir düşünme ve dile getirme ögesi olarak kendini gösteriyor. İnsanı burada sıraladığımız belirlemelerle kavradığımızda, her yaş kuşağında bunlardan bir ya da birkaçına rastladığımızda, adlandır-mamızda ya da belirlememizde “genç”/“gençlik” kendini gösteriveriyor.

Burada bir yandan, çok kısa da olsa Sokrates örneğinde eğitmen/öğretmen/hoca-genç/gençlik/eğitilen/yetiştirilen ilişkisi ele alınacak; hem de “durum”lar karşısındaki arada olan “duruş”uyla³ “isteyen bir varlık olarak insan”⁴ izleğinden yola çıkılarak, gençlik-isteme arasındaki ilişkiye değinilecek.

İçselleştirdiği, bizlere örneklik ettiği düşünceleriyle, olup bitenler, durumlar karşısındaki duruşuyla, hep genç kalan duruşuyla Sokrates, muhaliflerince, gençliği doğru yoldan ayırmakla suçlanmış ve sonunda diğer suçlamalar da he-saba katılarak ölüme mahkûm edilmişti. Sokrates’e yöneltilen suçlamaların en etkili olanı, onun gençliği doğruluktan, toplumun önemseydiği değerlerden ayırdığı, metinde geçen ifadelerle dile getirecek olursak, onları “baştan çıkardı-ğı” yolundaydı⁵. Kısaca söylemek gerekirse, herkes gençlerin iyiliği için çalışıyor, çabalyor; yalnızca Sokrates onları olumsuzluklara sürüklüyordu; şaşılacak olan durum da Sokrates açısından tam da buydu! Oysa Sokrates onlara, yaşa-ma dünyasını sürekli olarak sorgulamaları konusunda örneklik ediyor; onları bir bakıma yaşa bağı kılmaksızın, “genç” kalmaya, bilginin peşinde koşmaya davet ediyordu. “Sokrates bilginin genç olduğunu, bilginin peşinde koşanların da her zaman genç kalacağını biliyordu;” aynı zamanda bilginin, her zaman eleştiriye beraberinde getiren bir yapı olarak olgunlaşmayı da zaman içinde sağladığının açık-seçik olarak farkındaydı. Bu durumda, bilginin sağladığı diriliğin, çe-vikliğin, canlılığın, hareketlilik ya da devimselliğin, bilgiye dayalı cesaretin, genç olmanın ya da gençliğin sınırlarını çizdiğini ileri sürebiliriz.

Gençlik-isteme-sınır çizme ya da sınır çekme ilişkisine gelince: Bu ilişkiye doğrudan bakmadan önce, hem felsefi ant-ropolojinin⁶ hem de antropontolojinin⁷ öne çıkardığı, insanın “isteyen bir varlık olduğu”na ilişkin belirlemeye bakmaya çalışalım. Bu durum herkesin kolaylıkla bulgulayabileceği, keşfedebileceği bir insansal duruştur aslında. Ancak burada antropontolojinin üzerinde durduğu, insanın istemeye olan ilişkisinin yaşamsal bir rol oynadığı, çocukluğu, gençliği, yaşlılığı imlemede bu belirlemelerin tanı koymada öncelikli olarak işlevsel olduğudur.

Çocuktan başlayalım ve “çocuk kimdir?” sorusunu soralım: Çocuk baştan sona istemedir; çocuğun öteki adı “salt isteyen varlık” olmalıdır savını burada ileri sürüyorum. Çocuk sadece ister, istemelerini hiç mi hiç mercek altına almaz; istemelerinin uzantısını, önünü-ardını düşünmez; varsa yoksa ister. İstemeleriyle âdeta bunaltır! Öyleyse, istemelerini kendi içgücüsüyle sınırlandıramayan insanlar yaşları ne olursa olsun, her zaman çocuk kalırlar. Eğitim, istemelere sınır koyma becerisinin kazandırılmaya çalışıldığı bir insan etkinliğidir de diyebiliriz bu çerçevede. Çocukluk döneminde istemelerin sınırsızlığı ve onunla ilgili olarak her şeyi sanki yapabilme gücü neredeyse bilinçsiz olarak söz konusuyken; gençlik döneminde, insanlar ya da kişiler arası ilişkilerde istemeler üzerinde düşünmenin olabildiğince başladığına, eğer başarılı olabilirse, istemeye-bilme arasındaki ilişkiye daha yakından bakıldığına, bu bakma ediminin de erişkinliğe, olgunluğa götürdüğüne işaret edilebilir.

Burada dikkat edilirse, sayısal olarak yaşla ilgili hiçbir ileri sürüşte bulunulmadı. Bir bakıma örtük olarak, “yaş ne olursa olsun”, belirlemesi yapıldı ve insanın istemesi, istemeleri, isteyeceği ya da istenilecek şeyler karşısındaki duruşuna odaklanıldı. Ayrıca isteme-yapma ilişkisini de burada dikkate almamız bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. İsteme her şeyden önce ilkin düşünselliği barındırır içinde; isteklerimizi ilkin düşünme bağlamında planlarız, programlarız. Yapma ise ister sözel, ister bedensel eylemsellik içinde olsun, istemenin bir adım ötesindedir. Çocukta bunların hepsi çok hızlı ve bir arada işler: Çocuk hayal eder, düşünür, tasarlar ve hemen yapmak ister. Yaşlı da ise yapma daha hatta çok yoğun bir biçimde çekiniktir. Her ikisinin arasında yer alan gençte ise her ikisinin ağırlığı denir sürekli olarak; gencin ya da gençliğin zorluğu da belki bir bakıma buradadır.

Burada gençlik dönemini isteme ediminin üzerinde düşünölmeye başlandığı ve bu bağlamda da yol alındığı bir çağ ya da dönem olarak belirliyorum. Yine burada genç kişi ya da genç insanı, gençliği taşıyan olarak insanı, her türlü biyolojik, fizyolojik, psikolojik belirlemelerden bir bakıma arındırarak⁸ ve temel antropontolojik sorumuzu sorarak belirlemelerimizi sürdürüelim: Gençliği gençlik yapan ya da genci genç yapan ne ya da nelerdir? Bu soruya yanıt verirken ister istemez sınır kavramı üzerinde de durmamız gerekiyor. Bu “sınır” a ilişkin “duruş” gencin, çocukluk ve yaşlılık arasında, sürekli olgunluğa ama devinim içinde olmak üzere olgunluğa evrilen kendi yolculuğuna çıkmış bir varlık, bir özne olduğunu bize gösteriyor. Genç ve gençlikle birlikte giden kavramlar da istemeye ilgili olarak sınırlarını kendi çizme, başka bir deyişle özerk olmaya başlama; özerklikle birlikte elbette özgür olmaya başlama, özgürlüğü amaçlama, arayış halinde olma, arama iştahını, heyecanını içinde saklı tutma, devinim halinde olma şeklinde özetlenebilir. Önemli olan, durumlar ya da dünya⁹ karşısındaki bu heyecanın hep diri tutulmasıdır. Genç insan bu diriliğe ancak, bilgiyle ve sonunda yine bilgi elde etmek üzere dünyaya yöneldiğinde kavuşabilir.

Yeniye, yeniliğe açık olmayla da aynı zamanda birlikte giden “genç duruş” günümüzde özellikle sanal gerçeklik ortamında kendini var ediyor. Günümüzün gençleri ağdaş (*netizen*) olarak kendini oluşturuyor, kendisi oluyor. Bu noktada arada olmanın verdiği gerilimi¹⁰ en yoğun biçimde yaşayanların da gençler olduğunu ileri sürebiliriz. Öyleyse genç olmak, kronolojik yaşa bağlı olmaksızın, şimdi ve buradaki (*hic et nunc*) gerçekliğin yanı sıra, sanal gerçeklik (*virtual reality*) ortamında, aramak, sorgulamak, heyecanlı atılımlarda bulunmak, bilgiyle buluşmak edimlerinin öznesi olmak anlamına geliyor.

¹ “Türkiye Cumhuriyet”iyle ilgili olarak yazdığım kimi yazılarda ve yaptığım kimi konuşmalarda sıklıkla kullandığım bir deyiştir bu.

² Platon’un diyaloglarını sınıflandırırken kullanılan bir niteleme; daha çok bir yandan hocası Sokrates’in etkisi altında kaldığı, bir yandan da kendisi olmaya çalıştığı; aynı zamanda bir çözümsüzlükle (aporia) biten diyalogları için kullanılan deyiş.

³ Antropontoljinin “arada olma”yla ilgili en temel izleklerinden bir diğeri de “durum”-“duruş” diyalektiklidir; bir başka dile getirişle, ikisinin karşılıklı olarak birbirini varedişidir. İnsan, arada olan varlık olarak durum/durumlar karşısında duruş/duruşlar sergiler.

⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Takiyettin Mengüşoğlu, *İnsan Felsefesi*, İstanbul: Doğu Batı Yayınları, 2016.

⁵ Ayrıntısını okumak üzere bkz.: Platon (Eflatun), *Diyaloglar 1, Sokrates’in Savunması*, Çeviren: Teoman Aktürel, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1982, ss. 11-39. Özellikle 23 c-27 a arasına bakılabilir.

⁶ Temellerini bir bakıma Immanuel Kant’ın attığı ileri sürülen, Max Scheler’in özellikle kurduğu belirtilen felsefi antropolojinin ülkemizdeki en önemli temsilcisi Takiyettin Mengüşoğlu’dur. İlk baskısındaki (1971) adı *Felsefi Antropoloji* olan kitap, daha sonra yukarıda da belirtildiği gibi, *İnsan Felsefesi* olarak yayımlandı ve bu adla ün kazandı (bu adla ilke kez Remzi Kitabevinde yayımlandı: 1988; sonrasında 2016’da Doğu Batı Yayınları’nda yayımlandı). Ancak uzun zamandan beri yazarları arasında yer aldığı *İnsancıl* dergisine “Felsefenin Gör Dediği”

anabashiyla yazılar yazan ve tam bir yıldır da felsefe tarihi okumalarını antropontolojik bakış açısına dayayan bu satırların yazarı, Eskiçağın, Ortaçağın ve şimdilerde de Renaissance’in antropontolojik bir tarih okumasını yapmaya çalışıyor.

⁷ Felsefi antropoloji ontolojiye dayandığını ileri sürüyor: Mengüşoğlu’nun antropolojisi; benim bu bağlamda yapmaya çalıştığım ise, ontolojinin insana ve onunla ilgili bilgiye, antropolojiye dayandığı ve “antropontoloji” olduğu yönündedir: Betül Çotuksöken, “Anthropontology as a New Kind of Ontology”, *Synthesis Philosophica* Vol. 27, No. 2, 2012, pp. 237-244.

⁸ Elbette bu olanaklı değil yaşama dünyasında ama, tıpkı Edmund Husserl’e yakın düşen anlamdaki fenomenologların ileri sürdüğü gibi yapalım ve her türlü biyolojik, fizyolojik, psikolojik olanı ayrıç (parantez) içine alalım.

⁹ “Dünya” sözcüğü insan dünyası, yaşama dünyası olarak alınmalıdır. Dünya salt yeryüzünü değil, her türlü varolanı, kuşatan, sarıp sarmalayan bir kavram ve terim olarak değerlendirilmektedir burada.

¹⁰ “Gerilim” deyimini yalnızca psişik ya da psikolojik yüküyle kullanılmıyor burada. Aslında arada olmanın ister olağan ister olağan dışı durumlarda olsun, her haliyle bir gerilim, bir şeye doğru gerilme, ona doğru uzanma, doğrulma olduğunu ileri sürebiliriz. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Betül Çotuksöken, *Felsefe: Özne-Söylem*, İstanbul: Notos Kitap Yayınevi, 2013.